

LISTY O MARTINOVĽ KUKUČĽNOVI

Pani Gabriela Ťtarke r. Hermanová v Lunde mi dala k dispozicii zo svojho osobného archivu sedem listov, ktoré obsahujú rad zaujímavých pohľadov na Martina Kukučína zo strany jeho najbližších.

Pani Ťtarke ťtudovala v rokoch 1934-1938 na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe a - v čase keĥ o Kukučínovi eš neexistovala ťiadna monografia - napísala u prof. Alberta Praťaka ťttnu prácu "Martin Kukučín - ťivot a dielo". Prácu prijal Praťak aj ako dizertáciu, ale po rozbit republiky odiš pani G. Ťtarke na Slovensko a vo vojnových udalostiach bol jej rukopis zničen.

Listy, ktoré publikujeme, dostala pani G. Ťtarke pri príprave práce od Kukučínovej manželky, od vtedy uť chorého dr. Ťtefana Krčmryho, od Jégého a jeho sprostredkovanm od jasenovskho správcu-učteľa Jána Vvru, od dr. Jána Ormisa a od Kukučínovho dalmtskeho priateľa dr. Branka Niťetia. Pretoťe listy tvoria ist celok, publikujem ich vštky a neskrtene, hoci niektor zdanlivo neobsahujú ťiadnu nov informáciu. asť údajov z listu Jána Vvru bola neskôr v inej verzii pojat do Vvrovho príspevku v knihe "Kukučín v kritike a spomienkach", Bratislava 1957.

Zkladn hodnota publikovanej korešpondencie je v tom, ťe podáva bezprostredn, časovým odstupom či ťtabilizovanou verejnou mienkou neskreslen názory (asto protichodn) Kukučínových najbližších priateľov na vlastne vštky "veľk" kukučnovsk otázky, najmä na

príčiny jeho odchodu zo Slovenska, na jeho vzťah k Čechom, na jeho konverziu, rovnako ako i na rad otázok literárnych.

Pretože publikácia má význam vlastne len pre odborníkov, nekomentujem osobitne mená či veci z jednotlivých listov.

1.

[List Perice Bencúrovej; rukopis, 2 strany]

Selca, 3-VIII-936

Cijenjena Gospođice!

Dopis kog ste mi upravili u Zagreb prosljedili su mi ga ovamo, jer se nalazim ovdje kod obitelji moga brata već preko mjesec dana i ostajem do konca ovog mjeseca, samo od 9. do 16. t. mj. sam odsutna.

Kako je moj blagopokojni suprug cijelo vrijeme što je sproveo u Dalmaciji radio na humanitarnom i književnom polju u Selcima, mislim, da bi ste u ovom selu mogli najuspješnije tražiti podatke za Vašu radnju.

Zahvaljujući na pozdravima koje ste mi isporučili sa strane gospođe Mičátkove, izrazom štovanja bilježim se

Perica Bencúrová

2.

[List dr. Ladislava Nádašiho-Jégého; strojopis na hla-
vičkovom papieri "Primár MUDr. M. Nádaši chirurg-gyne-
kolog Trnava Krajinská nemocnica" (najstarší syn Jégého), 2 strany; podpis strojom "Dr Nádaši" a nečitateľná šifra rukou. Text sa publikuje bez zmien, opravené sú len zrejmé preklepy]

Trnava, dňa 23/X.1936.

Milá slečna!

S potešením som čítal Váš milý lístok. Vaša dôvera ma dojala. Tým väčším ľutujem, že nemôžem Vašej žiadosti vyhovieť a poslať Vám všetko, čo mám od môjho drahého priateľa, Maťka Bencúra-Kukučina, lebo nemám nič. Od pradávna mám zvyk, korespondenciu ničieť a tak som nerobil výnimky, ani s niekoľkými listami Maťka Bencúra.

Aby ste neodišli/a/i celkom na prázdno, Vám v krátkosti opíšem, čo za človek bol Kukučín, podľa mojich zážitkov s ním.

Bol to ten najpriamejší človek, ktorého som poznal. Samá dobrota a mäkkosť, pri tom vedel zbĺknuť pre každému sa nepáčiaci, podlosťou, necharakternosťou páchnuci skutok, alebo i reč. Svoju mienku povedal patričným do očí a ľahko sa neudobril. Kadejakým lahtikárom vôbec šiel z cesty. Bol skromný a nenáročný. Mne sa zdal často pri jednoduchým a na, povedal by som, domácych názoroch a zásadách pri veľmi lipnúcim: Bol som s ním niekoľko rokov na universite a za ten celý čas sme sa len raz poškriepili a rozišli v hneve. Ale dlho sme to nevydržali a po nejakej hodine sme sa sobrali a šli jeden druhého vyhľadať, aby sme sa vymerili. Stretli sme sa na ceste a bez slova si potriasli priateľskú ruku a bolo po hneve.

Bencúr bol číry Slováč, rusofil a vôbec veľký pansláv. Možno zo všetkých Slovanov mu boli najmenej sympatickí Češi, lebo keď bol medzi nimi v Prahe, videl na nich možno väčším odpudzujúce ťahy, ako vábne. On neznal bližšie ani ich literatúru, ani ich dejepis. Tých, ktorých z nich poznal bližšie, si ctil vysoko a nie bez príčiny. Bol, ako skoro všetci Slováci vreľý ctiteľ vtedy prof. Masaryka, dr Herbena. V častom styku sme žili i s Prof. Jarošom Vlčkom a ešte niekoľkými

z tehdaších spisovateľov a žurnalistov.

Rozumie sa, že bol oduševneným Slovákom, ani nebolo možno si ho iným predstaviť, lebo slovenskosť čpela z neho v každom slove, ba povedal by som i pohybe. Lebo i jeho chôdza bola iná, ako druhých ľudí. Bolo v nej čosi samorostlého, nedbajúceho na obyčajné spôsoby iných ľudí. Na obyčajné formy obcovania nekládol pri veľkú váhu, bez toho aby bol nezdvorilým. Gavaliera nerobil nikdy. Nikomu sa nenatískal. Bol verným a pracovitým členom Detvana a vedel si i medzi zurvalcami zadovážiť úctu. Prednášal svoje diela i v Umeleckej besede a uverejňoval články i v niektorých českých časopisoch a denníkoch.

Udržoval sa písaním svojich podarených a v tie časy Slovákmí všeobecne čítanými prácami. Na konci jeho štúdií ho pritúlil do svojho domu Intendant Neureuter a zachránil od nehodnej chudoby.

Po skončení štúdií, sa mienil usadiť v Orave a inde na Slovensku. Jeho citlivá duša sa nevedela sniesť s tehdašími politickými pomermí. On vôbec nebol povahy výbojnej, ale len kontemplatívnej. Srážkam šiel z cesty a tak opustil Slovensko, kde sa bolo treba ruť, alebo poddať panujúcemu smeru, a usadil sa v milšej Dalmacii. Škoda ho bolo, lebo sa tak stratil pre nás.

Milá slečna, žiadate odo mna celý životopisný román, ktorý by ani nebolo tak ťažko napísať človeku, znajúcemu len koľko toľko okolie a pomery, v akých žil v tie časy človek povahy Bencúrovej. Ale mne sa do toho veru nechce a hoc ma i, iste, šumné dievčatko pýta o to. Som už pri starý na vplyvy takéhoto druhu a preto Vás prosím nehnevajte sa na mna, keď sa do tejto roboty nepustím.

I to Vám verím, že by to bolo, keď i nie neoceniteľné, ale iste pohodlnejšie, keby to za Vás iný napísal.

Možno, že keby ste mi odpísali, o čo by ste sa obzvlášťne zaujímali, by som Vám vedel vyhovieť. Ale popí-

sať jeho zájmy, názory skúsenosti, jeho idealy, túžby, sklamaní a vplyv/y/och nan!(*sie*). No, milá slečna Gabriela, to je trochu pri moc čo vy žiadate odo mňa. To by možno nevedela ani jeho milá povedať, a on v tie časy ani takej nemal! A ja teraz, po štyrícitich rokoch by som to mal z rukáva vytriasať!

Prepáčte, že Vás nemôžem podľa Vašej žiadosti uspokojiť. In magnis et voluisse atď. S dokonalou úctou: Dr Nádaši.

3.

[List Ladislava Nádašiho-Jégého; strojopis na papieri bez hlavičky, 2 strany; podpis len strojom. Text sa publikuje bez zmien, opravené sú len zrejmé preklepy, preškrtnuté slová sú v šikmých zátvorkách //]

Dolný-Kubin, 30/X.1936

Veľactená slečna!

Máte vy šťastie! Práve mi prišiel do kráčov môj starý priateľ, Janko Vávra, penz. učiteľ jasenovský, nástupca Kukučínov v jasenovskej škole, ktorý lepšie pozná všetky jeho pomery, ako možno sám Mažko poznal. Ohľadne rodiny mi napísal toto na papier: - Po bratovi Ondrejovi zostal syn Ondrej s rodinou, 2/. Po bratovi Janovi zostaly iba vnúčatá, 3/. Po sestre Žofii, dcéra Žofia a syn Ondrej. Druhý syn, Ján Števo je v Amerike.

Kukučín bol matkin miláček, ktorá, chudinka na staré dni oslepla. Otca, vyhorevšieho na staré dni, svedomite podporoval z Dalmacie, posielajúc mu peniaze.

Kukučínovu matku som dobre poznal a stýkal som sa s ňou dosť často. Nevedlo sa jej zle, mala všetko, čo potrebovala ku svojmu navyknutému, skromnému životu.

Maťko rád čítal i Tolstoja i Gogoľa. S prepiatymi Tolstojcami nikdy nesúhlasil. Vážil si ho ako spisovateľa, ale s jeho filosofickými názormi sme my dvaja nevedeli súhlasiť. Bolo nám to pri prepiate a pri samorostlé. Gogoľove figúry často citoval, ale na jeho tvorbu nemaly citelnejšieho vplyvu. Ani veľmi nemohly mať, keď že všetky ruské pomery, názory, zvyky sa od našich pri veľmi líšily. Probujte také Čechovove spôsoby natisnúť na náš život, uvidíte, že je to skoro nemožné. My ho celkom inakšie chápeme, to ruské lajdáctvo je /nám/ pri ďaleko nášmu cíteniu. A tak je to i s Tolstojom i s Gogoľom. Ja vôbec zazlievam kritikom sháňanie sa za vzormi terajších spisovateľov. Moje sedliacke rozprávky tiež chcú na silu vybiť na Kukučínovo kopyto, hoc hľadím celkom /svojom/ iným spôsobom na sedliacky život, ako Maťko. Možno Vám bude divné, ale ja som veľmi málo prác Kukučínových čítal, i to pred mnoho rokmi. Niektoré som len poprezeral.¹⁾

Kukučín nezostal na Slovensku, lebo bol pri citlivý a všetko odpudivé pri veľmi si bral k srdcu. Okrem toho ho opanúvala jeho žena úplne. Ona sa lepšie cítila v Juhoslávii a jednoducho si ho vzala so sebou. Veď nepotrebuje väčší dôkaz jeho poddanosti žene, ako že on statočný luteran, opustil svoju vieru! Tehdajšia vláda mu šla v každom ohľade po vôli, dala mu pohodlný úrad - inšpektorstvo kúpeľov, s pekným platom - to mu nepasovalo a radšej odišiel z oslobodenej vlasti. To preca musí stačiť! Jemu bola žena bližšia, ako jeho rodná zem. Aký mäkký človek to bol, dokazujú i jeho ostatné diela. Nemožne mäkká Mať volá, a jeho historický román z oravských pomerov a s postavami z Oravy, kde obyčajných lotrov, vykreslí ako dobrosrdečných ľudí! Stačila mu rozpomienka, že sa taký starý lapaj s ním, jasenovským učiteľkom, priateľskejšie shováral, aby urobil z neho dobráka, hoc to bol známy surovec a vydriduch.

1) Celá veta pripísaná rukou.

Denníky on iste nevedol. Ja som aspoň nikdy o tom nepočul. Ani to nezodpovedalo jeho povahe. To on asi považoval za daromnosť. Teraz mi povedal Vávra, že niekoľko listov, ktoré mal od neho, vypýtal si Menšík.

S tohočasovou literaturou českou sa zaoberal, veď ani inak nemohol, keď žil v dome Neureuterovom, ktorého pani žila v kruhu mladých českých spisovateľov. Sympatizovať iste nesympatizoval s nimi, lebo, keď som bol raz v Prahe, kým ešte on býval u N[eureuterovcov] som ho tam vyhľadal. Bol som viacrás z ním - učiac sa tam zubáriť - a pri každej schôdzke nemal o tých pánoch ani dobrého slova. Boli mu to samí ľahtikári. Chodievali do vinárne Didoličovej, čo iste bol koreň jeho juhoslovanských stykov. Keby sa nebol soznámil s Didoličovcami, by bol zostal na Slovensku. Takto mal možnosť uisť, i ušiel. Pravda, že na Slovensku nám vtedy nebolo dobre, ale jednako sme tu skoro všetci Detvanci obstáli a sa pretrápili. Keby nebol mal kde uisť, bol by sa i on pretráпил do lepších časov.

Do divadla sme my riadne chodievali. Nebolo nového kusa, ktorý by sme si neboli pozreli. Rozumie sa samo sebou, že sme každý kus predebatovali.

Myslím, že som Vám všetko porozprával, čo som vedel o otázkach, čo ste mi postavili. Ako vidíte, ja Vám odpovedám na všetko s uprimnou pravdivosťou sine ira et studio. Maťka som mal rád, pri tom všetkom, že som často nesúhlasil s jeho názormi. On vyrástol v pomeroch pri úzkych a pri malicherných a i jeho svetový názor bol rozhodne pri obmedzený. Ja som studoval všetky literatúry a on zostal len na Slovensku a čiastočne v Rusku. Jeho koreň boli Martinci so všetkými svojimi vadami a výhodami. Keď prišiel z Ameriky nazpät, zapadol zase do ich kruhu a tak je ani to nie div, že pri po-vojnovom čechožrútsve Martincov, sa mu i pomery na Slovensku znevidely. A tak jeho panej nepadlo ťažko, ho od nás odviešť.

S dokonalou úctou:

Dr Nádaši

4.

[List Jána Ormisa; strojopis, 1 strana. Podpis
"Dr. Ján Ormis" a postscriptum napísané rukou]

Turč.Sv.Martin, 29. októbra 1936.-

Veľactená slečna,

na Váš ct. list z 26.t.m. dovoľím si odpovedať:
o Martinovi Kukučinovi (nie Kukučín, to je len škultétyho výmysel) môže Vám niečo sdeliť dr. Ladislav Nádaši-Jégé, hlav. zdravotný radca v Dolnom Kubíne, alebo i vdova spisovateľova, pi Perica Bencur (tak sa píše po horvatsky, ktorá býva: Zagreb, Krajiška ulica 3, Jugoslavijska). Napíšte jej po slovensky, ak treba, pretlumočí jej to dr. Ivan Esih, alebo Ante Šimčik, obidvaja v Jugoslavskej akademiji, tiež v Zagrebe. Sám neviem viac o Kukučinovi, iba ak to, že sa spomína, ako bol dobrý spisovateľ a - slabý lekár. (Ale to nemusíte v práci spomínať [...]).

Niektoré veci sú o Kukučinovi v mojich Rozhovorochoch s baťkom Škultéty. V mojej knižke Zo života slovenského najdete tiež odkaz na niektoré miesta literatúry o Kukučinovi. V predvojnovovej Živene je publikovaný jeho žartovný veršovaný list a iné doklady, myslím v článku Jána Slávika. Jeho žena písala o ňom v Slov. pohľ[adoch] 1931, o jeho konverzii písal Ján Ďurovič v Cirk. listoch (1931, 209) a predtým ešte tamže Ján Slávik. O tom, aký plachý bol Kukučin, ako chcel navštíviť Jána Čajaka v Petrovci a nenavštívil ho, písal Andrej Mráz asi roku 1930-31 v Slov. denníku. Možno by Vám vedel dať vývod o tom i Ján Čajak st., spisovateľ, Petrovac, Dunavska bano-

vina, Jugoslavia. O Bencúrovskej rodine by ste si mohli zadovážiť dáta priamo v Jasenovej. Najlepšie by bolo priamo ta odísť a tak získať presný výpis z matricy a dáta od jeho príbuzných.

Dom v stráni vyšiel v horvatskom preklade Antona Šimčika. Mám o tom referát v Slov. pohľadoch, 1931, v ktorých je i rad iných príspevkov o Kukučínovi. O zatiaľ neznámych prácach Kukučínových písal J. Menšík v Sborníku Mat. slovenskej, I, 1923.

V svojej práci ráčte venovať pozornosť pseudonymu Martin Kukučín a jeho výkladu. O Ivanovi Kraskovi vyšla celá knižka, ale o jeho pseudonymoch je tam len zmienka, bez toho, aby sa bol autor práce i pozoberal nimi trochu. Škultéty odôvodňuje písanie Kukučín v Slov. pohľadoch, okolo roku 1926, hoci predtým sám písal Kukučin. Urobil tým zbytočnú otázku, akej nemuselo byť (práve tak chybné dôvodí Škultéty pre tvar Kalinčiak, i to len od prevratu). Podľa Škultétyho logiky museli by sme písať i Borín, Horín (zamlknúvší básnik Ján Uram) a pod.

Ešte niečo: keď bude Vaša práca hotová, ráčte z nej aspoň niektoré partie tlačou publikovať, aby z nej mala osoh i verejnosť. Naši filozofi produkujú pekné práce, ale tie zväčša zapadnú vo fakultných archívoch, a to je veľká škoda. Rád som, ak som Vám niečím poslužil. S úprimnou úctou:

Dr. Ján V. Ormis
okresný sudca.-

N.B. Jasenovci sa na Kukučina - nakoľko viem - hnevajú pre jeho konverziu.

5.

[List Jána Vávru; rukopis, 8 strán. Text bol upravený podľa dnešného pravopisu a pravidiel interpunkcie. Podčiarknuté slová sú podčiarknuté v origináli]

Jasenová 24.XI.1936.

Veľactená slečna!

Odpovedajúc na Váš ct. dopis, môžem Vám zdeliť nasledovné dáta o našom Kukučínovi. Začnem niečo zďaleka, ale i to patrí k veci.

V obci Jasenovej založenej r. 1323, do roku 1618 vládla šoltýskym právom rodina "Jasenovský". Po vymretí tejto v spomenutom roku odkúpil šoltýsku ralu (zeme) zo Záskaľia pri Dolnom Kubíne pochádzajúci Ján Bencúr. Rodina tohoto, časom rozvetvená, vládla šoltýskym (rychtárskym) právom až po dobu Jozefa II. 1780, od ktorého roku sa už predstavení obcí volili. No i zatým dosť často z tejto rodiny volení boli rychtári, akým bol začas aj otec Kukučínov.

Tedy i tento pôvod oprávňuje priznať istú inteligenciu tomuto rodu. Po tieto časy máme v obci až šesť rodín toho mena: Bencúr Juriš, Bencúr Káčer, Bencúr Olej, Bencúr Papan, Bencúr Sopko, Bencúr Slávik.

Kukučínov otec bol Ján Bencúr Juriš, matka rod. Zuzanna Paška Maroštin, pochádzajúca z rodiny, ktorej členovia bývali v obci po roku 1780 veľmi často "notáriušmi", t.j. viedli obecnú zápinicu, boli dobrými písármi.

Syn Matej narodil sa 17. mája 1860, krstil ho farár Ctiboh Zoch. Brata mal staršieho Jána, sestru mladšiu Katarínu, ktorá sa vydala za Jána Števo, roľníka; bol ešte jeden brat, Ondrej. Po týchto všetkých žijú len synovia, dcéry a početní vnukovia, vnučky. Spomeďzi tých, krome dcéry po Ondrejovi Žofii Brunckovej,

nevyniká žiaden - ako zvykneme povedať - vtipom Kukučínovským, je to úctihodná gazdiná. Ale vráťme sa k malému Mačkovi.

Mačko, chlapec útlejší, belko, bol miláčkom matkiným a on s veľkou láskou lnul k nej. Otec bol dosť prísny na chlapca - u gazdov nebýva veľká nežnosť ku chlapcom ináč, ale sú na nich hrdí. - Mať sa s ním modlievala, učila ho náb. piesňam, vedela ich veľmi moc a bola dobrá speváčka. Ona ho mala i k učeniu. Bola to osoba veľmi vavráná, žartovná, na priadkach, ako mi jedna z vtedajších menších dievok hovorí, velice rady ju slúchali, ináč ale veľmi skromná. Bohužiaľ Mačko dosť skoro utratil matku, ktorá chudera ku koncu života celkom oslepla.

V ľudovej škole bol Mačkovi učiteľom v prvých dvoch rokoch teológ Ján Laco, pozdejší farár veličiansky, ktorý sa vyznačoval veľkou prísnosťou, druhým jeho učiteľom bol znamenitý pedagóg Ján Kožehuba. Prospech v učení nebol veľmi nadpriemerný, známky chvalitebne, dobre i dostatočne sa vystriedali a Laco z pozornosti nedal mu najlepšiu známku. Prípravu do gymnázia mu ešte poskytnul miestny farár Zoch. V škole bol kamarátsky a prežil s ostatnými deťmi všetky slasti a podniky školských chlapcov, musel ale vyniknúť nad ostatnými, lebo posledné dva roky bol mendíkom a to bola veľká hodnosť v škole. Mendík bol asi takým preceptorom v škole, hlavnou úlohou jeho bolo zvonenie, posluhovač vo fare lebo v škole, na poštu chodiť až do Dol. Kubína. O jeho priazeň uchádzali sa menovite slabší, ale vraj bol nestranný, ako mi jeho bývalý spolužiak, jeho najdôvernejší rozpráva; s ním niesol tie oblátky do Ružomberku, ktoré, keď sa chlapci pošmykli, podrúzgali, i tá Marienka spomínaná s tou šošovičkou na tvári bola tohoto kamaráta sestrou. Mená prirodzene, ako vo všetkých dielach, vlastne kresbach tu zo Slovenska, nepoužíva pravé, ale Jasenovci na každého prstom by ukázali, koho mieni a preto i

nepríjemnosti mal, kde to tak reálnejšie bral v jeho kresbách; známo, jako mi [sic] prišla jedna dohovárať, že ju splietol.

Otec, posmelený radou miestneho farára Pavla Zocha, odhodlal sa poslať chlapca do škôl. Matka sa ťažko lúčila s miláčkom. Možno, že chceli mať z neho farára, to bolo u nášho ľudu ideálne - duchovné - povolanie, no ako vidíme pozdejšie zišlo z toho. Rodičia, ako to u chudobných býva, získali si tým závistníkov. Cesty do škôl a zo škôl domov opisuje v svojich rozprávkach verne. Vozieval všetkých Oravcov do V. Revúce chýrny jasenovský furman, furták, pravým menom Bodora.

Keď skončil vari šiestu triedu gym[názia] r. 1877 uprázdnila sa učiteľská stanica v Jasenovej. Odpisujem Vám doslovne z mojej Kroniky školskej "Naša škola" roč. 1, strana 43 a 73, aby ste nemusela vyhľadávať. "Po odchode Kožehubovom nastala cirkvi starosť o zaplnenie stanice učiteľskej a tu podľa zápisníc cirkevných prideme na charakteristickú nezičlivosť nášho ľudu voči vlastným svojim: Radšej cudzého, ako svojho, dokazujúc pravdivosť Písma, že žiaden prorok nie je vzácny vo vlasti svojej. [Dodatok pod čiarou: Bohužiaľ, dokázalo sa i na pozdnejšej dráhe životnej, keď odišiel nepriazňou našich ľudí do Dalmácie.]

V obci bol mladík, ktorý dnes-zajtra mal zložiť skúšku spôsobilosti učiteľskej. A kto to bol? - "Nuž nevidali, Maťo Jurišovie!" - ktorého otec, ako richtár, mal závistníkov medzi zámožnejšími. A on sám? - Pozdejší Martin Kukučín. - Jedni ho chceli, ale väčšina nie, a dočasného zástupcu voliť neprivolili. Konečne dňa 13. januára 1878 kvôli pokoju pristali všetci jednomysľne, menšia strana mlčky, na iného kandidáta..... tento však ponúknutý mu vokátor neprijal."

"Vrátila sa cirkev k svojmu Maťovi Jurišovie = Matejovi Bencúrovi. Že ale mnohí protivníci hanbili sa nazad ťahať svoje predošlé rozhodnutie, predseda voľby,

miestny farár Pavel Zoch dal na hlasovanie vypustením hárkov a všetci sa podpísali za menovaného kandidáta: nakoľko však nemal ešte štúdiá dokončené, povolaný bol už predtým do projektu vzatý výpomocný učiteľ z Trnovca Peter Šimkovic,.....

V júni tohože roku (1878) nastúpil stanicu riadne už vyvolený Matej Bencúr (Juriš).

"Ako učiteľ bol veľmi prísny; lieskovica dľa slov mnohých jeho bývalých žiakov mala často robotu; nebanlivosť nestrpel v ničom. Ráznym vystúpením a prísny obmedzením sa na jeho učiteľské povolanie a ďalšie študovanie zotrel sa kamarátsky pomer s jeho vrstovníkmi v obci. Popri učiteľskej práci počal už i spisovať a prezradil neobyčajný pozorovací talent zaraz v prvých pokusoch. Súc z ľudu, poznal ľud dokonale, vedel vystihnúť jeho dobré i zlé vlastnosti, duševné dary i slabosti. Po šesťročnom účinkovaní už známy pod pseudonymom Martin Kukučín, 1. sept. 1884 odobral sa do Šopronu, aby na tamojšom gymnáziu mohol odbaviť matúru, zatým išiel do Prahy študovať medicínu. Jeho ďalší život a činnosť literárna známe sú každému vzdelanému Slovákov, Čechovi, Horvátovi-Dalmatínovi. Je predsa najlepším spisovateľom slovenským, podávajúcim život menovite pospolitého ľudu v svojich kresbách takým, aký je, reálne, často so zdravým, z ľudu vzatým, ale nie drsným humorom."

Samotnému bolo mu vari vše otupno v tej prázdnej mládeneckej izbe. Jeho sestra Katruša zavolala si vše kamarátky a v zimné dlhé večery tam držali priadky, pretriasajúc denné udalosti a on nebadane značil a z malých dedinských udalostí robil črty, kresby, poviedky. Nie tak dávno prišiel mi pod ruku v cirk. archíve väčšieho formátu zošit o ktorom vari ani neverdel, kde sa mu del, v ňom boli prvopočiatky jeho práce literárnej. Spomedzi nich boli ešte poniektoré v

jeho zob[raných] dielach uverejnené.

Ako niekdy Zochovci, tak teraz jeho asi vrstovník a na ten čas už jasenovský farár Janoška mal vplyv na jeho ďalšiu dráhu životnú. Odhodlal sa, ako už spomenuté, zmaturovať a ísť študovať a postrádať do Prahy - na lekárstvo. Zaiste túžbou širší kruh nadobudnúť, i to, že lekárstvo mu poskytne príležitosť lepšie nahliadnúť i do duše ľudí a jako strádaniu navyknutý, ponúknuť svoje sily a schopnosti nežistne ľudstvu.

O živote jeho počas vysokoškolských štúdií moc zaujímavého zdelil Jégé, ktorého ste bola predtým žiadala o niektoré dáta. Potom už ani prázdniny netrávil v Jasenovej vzdor dôvernému priateľstvu k Janoškovi, ale išiel vše lebo na Dobronivu do Slávikov, alebo vari k najvernejšiemu priateľovi Jankovi Slávikovi na Dačov Lom a do Drženíc. Odtiaľ má i daktoré jeho námety (Mišo I.). Málokomu i dopisoval do Jasenovej a také dopisy sa v roľníckych rodinách veľmi neopatrujú, takže niet po nich bohužiaľ žiadnej stopy. Medzi časom zomrela mu matka (15.III.1886). Mne mohol písať iba po r. 1890, keď som zaujal stanicu učiteľskú v Jasenovej. Dosť skoro zatým jeho rodičovský dom zhorel a na mňa posielal, už [z] Dalmácie, skromnú podporu vše, veď sám nemal ešte z čoho - pre otca, ktorý až 1898 zomrel. Písal mi bol viac ráz i z Ameriky až zo Sant Jaga, kde si dal lekársky diplom nostrifikovať, no listy týkali sa viac len rodinných záležitostí. Tie listy vyžiadal si bol odo mňa Dr J. Menšík. Jediný list je u mňa, v akej záležitosti sám neviem už, vari žiadal som niečo dotyčne umiestnenia môjho syna, vtedy skončivšieho inženieerstvo. Ako vidíte, vyznieva z neho roztrpčenie.

Na jednotlivé Vaše otázky Vám ešte aspoň v krátkosti:

Kedy, vlastne ako si volil pseudonym? Meno Martin,

krstné, je u nás v Orave vôbec neužívané. Jeden do-
brodinca cirkvi jasenovskej, apatekár v Šoprone Ben-
cúr (vlastne Števo) mal to krstné meno a je na ve-
ciach cirkvi darovaných všade značené. Kukučín: va-
ri že všade nazrel, pozoroval. Volil ho zaraz pri
prvom myslím s Bielekom vydaných poviedkach [*sic*].

O jeho prestúpení ťažko dať vysvetlenie. Rodina
to ťažko niesla. Vyhováral som im, že v Dalmácii ce-
lej nieto ani 800 ev[anjelikov]; mohol to urobiť z
obavy, pre rodinu, ak by zomrel, aby nemala nepríjem-
nosti s pochovaním, i že stále žil v takom ovzduší
inej cirkvi, inoveriacich. A vari i duševná jeho po-
treba vyžadovala, veď bol nábožne založený, aby mo-
hol sa zavše povzniesť k Bohu i v inoveriacom chrá-
me. Jeho manželka, - ktorá u nás vše býva, keď každý
druhý rok príde navštíviť rodinu, - keď to bolo v
reči, sama doznala, že naskrze to od neho nežiadali,
ba prípadne i deti, ak by boli, aby podľa pohlavia
nasledovali vo viere rodiča. Nuž záhada.

Jeho pomer k žene dostatočne Vám označia Pohľady
XLVII, 1931, č. 4. * [Dodatok na konci strany:
* "tiež charakteristiku ako lekára Ľudomila"]. Pomer
k bratovi Janovi, bývalému kostolníkovi i ku sestre
Katruši bol veľmi srdečný. Nakoľko len mohol, keď po
ohňoch boli v núdzi, im pomáhal, chorým drahé lieky
objednával. Zdá sa, že k bratovi Ondrejovi, ktorý
ostal v dedictve, nebol tak úprimný.

S niekdajším Jozefom Bencúrom,¹⁾ profesorom a his-
torikom v akom rodinnom pomere bol, ťažko by bolo do-
kázať; po tom by bolo treba pátrať, veď už 200 rokov
uplynulo od narodenia tohože Bencúra.

V dielach opisuje verne svoje detstvo: Mladé letá,
Tichá voda, S veľkou lyžicou. Typy opisuje verne, veľ-
mi málo idealizuje. Poznal som osobne mnohé jeho posta-
vy. Taký Neprebudený=Ondrej Machuľa pravým menom Jano

Gulovie, ešte dlho pásaval husi, teda že zahynul v ohni, bolo pribájené. Osoby tedy nepodával vlastným menom ako v menších kresbách, tak i v románoch. Je to celá séria mien. Spomeniem len Bohumil Valizlosť Zábtor = Ctiboh Zoch, toho odporca učiteľ = Sámuel Ruttkay, v druhom jeho veľkom románe Krasoň = Samo Hroboň.

Ako nám bol vzácny a vítaný Kukučín po prevrate a príchodu jeho do rodiska, v krátkosti opísané je v pripojenom výstrižku.²⁾

Avšak už myslím, že som Vám toho dosť hodne napísal a preto končím.

S úctyplným pozdravom

Ján Vávra
správca ev. školy v.v.

-
- 1) Jozef Bencúr (1728-1784), rektor školy v Kežmarku, profesor v Bratislave, historik.
 - 2) Dnes sa nedá zistiť, o aký výstrižok išlo.

6.

[List Štefana Krčméryho; rukopis na hlavičkovom papieri "Tajomník Matice Slovenskej", pod tým rukou pripísané "v.v."; 4 strany. Text sa publikuje bez zmien. Dátum 11.XII.936 na konci listu; z textu vidno, že list bol napísaný z Nitry, kde vtedy už Krčméry bol v liečebnej opatere]

TAJOMNÍK
MATICE SLOVENSKEJ
v.v.

Vážená,

Ďakujem Vám predne za prívetivý list, ktorý ma zastihol tu v Nitre a primal ma k tomu, aby som poprezeral korespondenciu a zápisky svoje. Čo som našiel o Kukučínovi?

Predne niekoľko záznamov o rozhovoroch s ním, tak 23.X.1922 (o Rusku a ruskej literatúre, o Slovensku a Europe i Amerike, o povahe národov) 6.XI.1922. (o Jánovi Hollom a o Věšínovi, o Šrobárovi a Hlinkovi) v ten istý deň ešte (o Čechoch, o Slovákoch), 13.VI.1923 (o Palackom a Štúrovi), v ten istý deň ešte (o svojej historickej beletrii hovoril, o Jiráskovi, o Čechoch), v marci 1931 mám zaznačené jedno-druhé z rozhovoru s pani Bencúrovou-Kukučínovou. -

Listy od Dr M. Bencúra mám zo 16.VI.25, 3.VII.25, 7.XI.25., 1.VII.26., 14.VII.26., 23.VIII.26., 9.IX.26., 19.IX.26, 14.X.26, 14.XII.26, 6.II.1927, 22.XI.26., 30.IX.26., 13.I.27., 5.III.1927., 6.VI.27., 18.IX.27., 20.X.26., 19.III.27., 25.V.27., 28.IV.24 (z tohoto listu citoval už dr. Garaj, ešte za života Kukučínovho, ktorý sa vtedy na to hneval), 26.II.24., 27.XII.23., 2.IV.24., 26.VIII.25., 2.III.1928, 8.IV.28., a ešte štyri karty. Okrem toho mám listy dr Bencúra písané Karlovi Štiasnému do Scranton Pa. 17.IV.1921., 22.I.1922. Napokon odpis listu jeho Jan-kovi Cádrovi do Bissone pri Lugane.

V Slovenských pohľadoch za mojej redakcie boli o Kukučínovi tieto hlavnejšie články, okrem takých pripomenutí, ako je XLII.1926. str. 692, 762, z posledných rokov Kukučínových (R. Klačko) XLIV.1928. str 444-455., Martin Kukučín (Št. Krčméry) str. 297-300 - Kukučín umrel 21.V.1928. Farkas István: Rozpomienky na Kukučina, to isté i od J. Ormisa, str. 678-681. Elena Šoltesová: Za Martinom Kukučínom, str. 528-530. Andrej Mráz: Mať volá, str. 64-67. Š. Krčméry: Kukučínov odchod do Dalmácie a pokus o návrat. 1929.XLV. str. 227-229. Rja (prof. Rojka) referát o Haluzického štúdiu „Martin Kukučín“, str. 188-189. - Fl. Kleinschnitzová: -Lukáš Blahosej Krasoň, XLVI.1930. str. 136-139. V ročníku 1931 temer celé oddelenie "Články" v č. 4.XLVII. venované bolo Kukučínovi, boli v ňom príspevky Perice Bencúrovej: Niekoľko rozpomienok na môjho muža (str. 217-

-228.), Dr. Branka Nižetiča: Kukučín na ostrove Brači (str. 229-238.), Nikolu Ostojiča: Rozpomienky na dr. Mateja Bencúra (str. 238-255), Eleny M. Šoltesovej: Dojmy z Kukučínovho románu "Bohumil Valizlosť Zábor" (str. 255-264). V tomže roku po krátkej notícke Dr B. Nižetiča (str. 330). Kapitálny článok juhoslovanského literárneho historika Dr Dragutina Prohasku: Martin Kukučín v slovanskom realizme. (str. 552-559).

Jozef Škultéty mal, podľa Bibliografie jeho prác o Kukučínovi článok v N.N. 1920.č.109., v Pohľadoch písal o Kukučínovi pri jeho návrate z Ameriky (Martin Kukučín doma, Sp.XXXVIII. 1922. str. 473-474.

Jégé, podpísane plným menom Dr Ladislav Nádaši pri návrate Kukučínovom napísal črtu Rozpomienky a reflexie pri návrate Martina Kukučina (Sp. XXXVIII. 922, str. 638-643.)

Z Čechov najviac písal o Kukučínovi Dr Jan Menšík. V rozhovoroch s Kukučínom zaznačené mám o tom: "Falošne hľadajú na naše veci. (Česi). Zbadal som to i u Menšíka. Mohli by moc pomôcť. Usilovní sú., Počítali našich vecí viac ako my sami." Na inom mieste však menuje Menšíka milo "môj Menšík".

Spytujete sa na pseudonym Kukučín. Od Kukučina viem, že sa ho raz ktorýsi Jasenovec spýtal, či je pravda, že si pomaďarčil meno na Kukucsányiho. Podľa toho cíti sa na tretej slabike dĺžka. Či si Kukučín sám meno tak písal, nie mi jasné. Zdá sa mi, že hej. S kým sa stýkal? Na Slovensku kedysi so Slávikovci obzvlášťe (azda priateľstvo z Revúcej), listovne tiež s nimi (listy tie sú asi u syna Jánovho, Ďurka Slávika, vyslanca vo Varšave), v redakčných veciach hodne listov bude iste u Škultétyho. Po prevrate a po návrate Kukučín býval v Martine, potom odišiel do Juhoslavie a do Ameriky ešte raz. Ja mám listy od neho z tých čias. Kto mal vplyv na jeho osobnosť? Z priateľov iste oso-

bíte žiada sa pripomenúť dr. Minárika. Zo spisovateľov najviac azda Gogoľa. Dostojevského nemal rád. V Amerike žil ako lekár, no dostal sa i do národno-hospodárskych akcií. Spomínal veľké priestranstvá majetku (ako Turčianska stolica) a krdle oviec. Váham, či listy Kukučínove, ktoré pýtate, sveriť pošte.

Všetko, čo vedomostí sa mi nasbieralo o Kukučínovi (rástol som za detstva v jeho rodisku), shrnul som v študii, ktorej rukopis (písaný v Nitrianskom špitáli) som oddal Andrejovi Mrázovi. Len neviem, či na jednom mieste nemá byť miesto Dačolômu Alamáš. Myslím, že je Dr Mráz v Prahe, ak áno, dopýtajte sa ho na ten rukopis láskave.

Zo svojej cesty do Juhoslavie a na Brač napísal som bol črtu do Živeny. Mám z tej cesty ešte kôpku obrázkov a zápisov. Ale azda dosť.

Prajem Vám pekné sviatky.

11.XII.936.

Štefan Krčméry

Listy pripojujem.

7.

[List Branka Nižetića; strojopis na hlavičkovom papieri "Dr. Branko Nižetić specijalista i operater za bolesti uha, nosa i grla Split", 2 strany, podpis "Dr Branko Nižetić" rukou. Text sa publikuje bez zmien a bez opráv v slovenských slovách]

Split, Hrvojeva 8, dne 19.I.37.

Vrlo poštovana gospodice,

Primio sam Vaše ljubezno pismo od 30.12.36 u kojemu me molite da bi Vam napisao "ešte všetko to, čo o Kukučínu viem", pored toga što sam već u revijama napisao.

Moram Vam priznati da ste me s Vašim pitanjem i

molbom stavili u ne malu nepriliku. Toliko, da ne znam što bi Vam o njemu napisao. Jer sve što sam mislio da je za njegovo ispravno prosuđivanje vrijedno, što ga karakteriše i kao čovjeka i kao literata, ja sam to napisao u svojem članku "Kukučin na ostrove Brači" u "Slov. Pohladoch" 1931. U tom istom broju naći ćete i zapiske Kukučinove udovice, gdje Perice Bencurove i njegovog prijatelja, g. Nikole Ostojića. Ja sam u istom godištu (1931) napisao bilješku "Kukučinov pobyt v Selciach na Brači", u kojoj sam nadopunio nekoliko data, koja bi mogla biti interesantna. O tim zapiscima vodio je računa i g. Ormis, recenzirajući iste godine i srpskohrvatski prevod "Kuća u strani" u istoj reviji. Nadalje sam g. 1933 objavio u Slov. Pohlady bilješku: "Revolučne učinkovanie Martina Kukučina v emigraciji" (*sic*), a o toj istoj temi je pisao opširnije i dovoljno iscrpio temu g. Luka Bonačić-Dorić u istom godištu te revije (1933) "Dr Matej Bencur, jeho život a dielo u Magallanes" (*sic*).

Svoje putovanje na ostrov Brač prilikom otkrivanja spomen ploče Kukučinu u Selcima, 6 sept. 1931, opisao je št. Krčmery u "Živeni", roč. XXI, č. 9-10 1931. Tu imate neke dobre impresije o ljudima i kraju, a nadasve opširni su detalji o Kukučinu, kako je živio i pisao.

U reviji "Slovensko" januar 1936 napisao je A.M(raz) bilješke uz jedno pismo, koje je Kukučin meni pisao i u tom broju je to pismo objavljeno u cjelini. To je, možda, jedno od najinteresantnijih pisama iz moje i njegove korespondencije. Ostala pisma sam u prepisu predao Matici Slovenskoj za njezin arhiv u T. S. Martinu. Moram Vas jedino upozoriti da u nekima ima previše familjarnih detalja koje bi trebalo ostaviti na miru, dok još ima živih članova Kukučinove porodice u Jugoslaviji. I to iz čisto taktičkih razloga.

Drugo Vam, draga gospodice, ne bi znao da kažem.

Sitni svakodnevní detalji o životu Kukučínovom ne bi iznijeli ničega karakterističnog za njegovu literarnu fizionomiju. Znam da bi Vi htjeli da u monografiji date nešto novo, upućujem Vas zato u obilnu Kukučínovu korespondenciju u arhivu Matice Slovenske, iz koje bi eventualno mogli da izvučete neko zrnice. Bilo bi mi milo, ako bi mi javili, da li sam Vam barem u čemu pomogao. Ako budete pisali na mašini Vašu radnju o Kukučínu, postavite jedan kopier-papir za još jednu kopiju, koju bi Vam rado u rukopisu prije predavanja radnje pregledao i upozorio Vas ako bi što manjkalo ili bi bilo netočno. Ili ako rad bude odštampan, lijepo bi vas molio za jedan separat. Bilo bi mi mnogo drago da o Kukučínu znam što se može znati, i što je gdje napisano.

Upozoravam Vas nadalje na vrlo dobar članak Dr. Dragutina Prohaske, lektora srpskohrvatskog jezika u Pragu, našeg literarnog historika i kritika, koji je pokušao da odredi poseban položaj Kukučina kao spisatelja realiste među slavenskim realistima uopće. Taj je članak napisan i odštampan u Slov. Pohladima 1931, str. 557. Do tih godišta mislim da ćete lako doći. Vrlo je interesantan članak.

Adresu g.dice Verice Krznarić, sada udate Costa, ne bi sigurno znao. Znam da je sada u Dubrovniku. G. Nikola Ostojić nalazi se sada u Zagrebu, tačnu adresu ne znam. Ali za tačnu adresu i g.de Verice i g. Ostojića, moći će Vam javiti udova Kukučínova, g.da Perica ud. Bencur - Zagreb, Krajiška ulica 3. Možete joj slobodno pisati i na nju poslati pisma i za g.đu Vericu i za g. Ostojića.

Mnogo Vas i srdačno pozdravljam i želim Vam mnogo dobra. Vaš

Dr. Branko Nižetić